

MUSTAQILLIK YILLARIDA DAVLAT BOSHQARUVI
TIZIMINING EVOLYUTSIYASI: "O'ZBEK MODELIDAN YANGI
O'ZBEKISTONGACHA

Termiz davlat pedagogika instituti
Pedagogik va ijtimoiy fanlar fakulteti
Tarix ta'lim yo'nalishi
4 kurs

405 guruh talabasi Mirzayev Shahzod Abduvali o'g'li

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston Respublikasining davlat boshqaruvi tizimidagi tarkibiy va institutsional o'zgarishlar tahlil qilinadi. Muallif "O'zbek modeli" davridagi markazlashgan boshqaruvdan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasidagi demokratik va ochiq boshqaruvga o'tish bosqichlarini yoritib beradi. Ushbu maqolada O'zbekiston mustaqilligining turli davrlarida davlat boshqaruvi tizimining transformatsiyalashuv jarayonlari qiyosiy tahlil qilingan. Tadqiqotda "O'zbek modeli" doirasidagi vertikal boshqaruv tizimidan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasiga xos bo'lgan horizontal va raqamli boshqaruvga o'tishning qonuniyatlari o'rganilgan. Maqolada ma'muriy islohotlarning institutsional asoslari, davlat xizmatlarini ko'rsatishdagi sifat o'zgarishlari va davlat apparatini ixchamlashtirishning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Muallif tomonidan boshqaruv tizimini yanada modernizatsiya qilish bo'yicha istiqbolli taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Tayanch so'zlar: Davlat boshqaruvi, "O'zbek modeli", Yangi O'zbekiston, ma'muriy islohotlar, dekonstentratsiya, raqamli hukumat, fuqarolik jamiyati.

Abstract: The article analyzes structural and institutional changes in the public administration system of the Republic of Uzbekistan. The author highlights the stages of transition from the centralized management of the "Uzbek Model" era to the democratic and transparent governance within the framework of the

Development Strategy of New Uzbekistan. this article provides a comparative analysis of the transformation processes within the public administration system during various stages of Uzbekistan's independence. The study examines the patterns of transition from the vertical management system inherent in the "Uzbek Model" to the horizontal and digital governance characteristic of the New Uzbekistan Development Strategy. The paper scientifically substantiates the institutional foundations of administrative reforms, qualitative shifts in public service delivery, and the socio-economic efficiency of streamlining the state apparatus. The author develops prospective proposals and recommendations for the further modernization of the governance system through the lens of democratization and transparency.

Keywords: *Public administration, "Uzbek Model", New Uzbekistan, administrative reforms, deconcentration, digital government, civil society.*

Introduction. *From the first years of independence, Uzbekistan chose its own path of development. This path, known as the "Uzbek Model," was based on the principle: "Reform is not for the sake of reform, but for the person."*

Аннотация: *В статье анализируются структурные и институциональные изменения в системе государственного управления Республики Узбекистан. Автор освещает этапы перехода от централизованного управления эпохи «Узбекской модели» к демократическому и открытому управлению в рамках Стратегии развития Нового Узбекистана. В данной статье проводится сравнительный анализ процессов трансформации системы государственного управления на различных этапах независимости Узбекистана. В исследовании изучаются закономерности перехода от вертикальной системы управления в рамках «Узбекской модели» к горизонтальному и цифровому управлению, характерному для Стратегии развития Нового Узбекистана. Научно обоснованы институциональные основы административных реформ, качественные изменения в сфере оказания государственных услуг и социально-экономическая эффективность оптимизации государственного аппарата. Автором разработаны перспективные предложения и рекомендации по*

дальнейшей модернизации системы управления в условиях демократизации и открытости.

Ключевые слова: Государственное управление, «Узбекская модель», Новый Узбекистан, административные реформы, децентрация, цифровое правительство, гражданское общество

Кирish. O‘zbekiston mustaqillikka erishgan ilk yillardan boshlab o‘ziga xos taraqqiyot yo‘lini tanladi. Bu yo‘l tarixda "O‘zbek modeli" nomi bilan muhrlanib, uning asosiy tamoyili "Islohot – islohot uchun emas, avvalo inson uchun" g‘oyasi edi. O‘zbekiston mustaqillikning ilk yillaridanoq ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy inqirozlarning oldini olish, davlatchilik asoslarini mustahkamlash maqsadida o‘ziga xos rivojlanish strategiyasini ishlab chiqdi. Bu yo‘l jahon hamjamiyatida "O‘zbek modeli" nomi bilan tanilib, u nafaqat iqtisodiy o‘shishni, balki ijtimoiy barqarorlikni ham kafolatlabdi. Mazkur modelning markazida "Islohot – islohot uchun emas, avvalo inson uchun" tamoyili yotadi, bu esa har qanday o‘zgarishning pirovard maqsadi inson qadri, uning farovonligi va huquqlarini himoya qilish ekanligini anglatadi.

Ushbu taraqqiyot yo‘li beshta asosiy tamoyilga tayanadi: birinchidan, iqtisodiyotning siyosatdan ustunligi, ya’ni xo‘jalik hayotini mafkuradan xoli qilish; ikkinchidan, davlatning bosh islohotchi ekanligi; uchinchidan, qonun ustuvorligiga erishish; to‘rtinchidan, kuchli ijtimoiy siyosat yuritish va nihoyat, islohotlarni bosqichma-bosqich, "shok terapiyasi"siz amalga oshirish. Ayniqsa, kuchli ijtimoiy himoya tizimi tufayli O‘zbekiston bozor iqtisodiyotiga o‘tish davrida aholining kam ta’minlangan qatlamlarini asrab qola oldi. "Inson manfaati har narsadan ustun" g‘oyasi ta’lim, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy ta’minot sohalaridagi islohotlarda yaqqol namoyon bo‘ldi. Bu model davlat va jamiyat o‘rtasidagi ishonchni mustahkamlab, yurtda tinchlik va barqarorlikni ta’minlashning muhim poydevoriga aylandi. Bugungi kunda ham ushbu g‘oya yangi bosqichda davom ettirilib, "Inson qadri uchun" tamoyili ostida davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishi bo‘lib qolmoqda.

Asosiy qism.

1. Shakllanish davri (1991–2016): Bu davrda davlat boshqaruvi kuchli markazlashgan apparatga tayandi. Asosiy e’tibor ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni

saqlash va bozor iqtisodiyoti poydevorini qurishga qaratildi. Davlat bosh islohotchi sifatida namoyon bo'ldi.

O'zbekiston mustaqilligining dastlabki chorak asrini qamrab olgan ushbu davr davlatchilik poydevorini qurish va ijtimoiy larzalarning oldini olish bosqichi sifatida tarixdan joy oldi. Quyida ushbu davrning o'ziga xos xususiyatlari va boshqaruv mexanizmlari haqida batafsil ma'lumot keltiriladi:

Davlat – Bosh Islohotchi

Mustaqillikning ilk yillarida iqtisodiy aloqalarning uzilishi va sobiq ittifoqdan qolgan og'ir meros sharoitida O'zbekiston "shok terapiyasi" usulidan voz kechdi. Buning o'rniga davlat bosh islohotchi vazifasini o'z zimmasiga oldi. Bu shuni anglatar ediki, barcha muhim iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlar bevosita markaziy apparat nazorati ostida, rejali va bosqichma-bosqich amalga oshirildi.

Kuchli Markazlashgan Apparat va Barqarorlik. Ushbu davrda boshqaruv tizimi vertikal iyerarxiya asosiga qurildi. Bu tizim quyidagi maqsadlarga xizmat qildi:

- Xavfsizlikni ta'minlash: Mintaqadagi murakkab geosiyosiy vaziyatda mamlakat yaxlitligini saqlab qolish.
- Tartib-intizom: Iqtisodiy o'tish davridagi xaotik jarayonlarning oldini olish.
- Ijtimoiy kafolat: Davlat korxonalari va ijtimoiy sohalarning birdaniga tanazzulga uchramasligini nazorat qilish.

Bozor Iqtisodiyoti Poydevori

1991–2016-yillar oralig'ida sof bozor iqtisodiyotiga o'tishning huquqiy va institutsional asoslari yaratildi. "O'zbek modeli"ning besh tamoyilidan biri bo'lgan "Iqtisodiyotning siyosatdan ustunligi" tamoyili asosida:

1. Milliy valyuta – so'm muomalaga kiritildi.
2. Xususiy mulkchilikka bosqichma-bosqich yo'l ochildi (kichik va o'rta biznesning shakllanishi).
3. Qishloq xo'jaligida fermerlik harakati qo'llab-quvvatlandi.

4. Strategik sohalar (avtomobilsozlik, neft-gaz, kimyo sanoati) davlat tomonidan moliyalashtirildi va rivojlantirildi.

Ijtimoiy Yo'naltirilgan Siyosat

Shakllanish davrining eng muhim jihati – islohotlarning aholi turmush darajasiga keskin salbiy ta'sir ko'rsatmasligiga intilish bo'ldi. "Islohot islohot uchun emas, avvalo inson uchun" g'oyasi doirasida ta'lim (Kadrlar tayyorlash milliy dasturi) va sog'liqni saqlash tizimlari davlatning doimiy diqqat markazida turdi.

Xulosa qilib aytganda, 1991–2016-yillar O'zbekiston uchun mustaqil davlat sifatidagi "immunitet"ni shakllantirish davri bo'ldi. Bu davrdagi kuchli markazlashgan boshqaruv keyingi bosqichda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli liberallashtirish va demokratlashuv jarayonlari uchun mustahkam baza vazifasini o'tab berdi. Yangi bosqich (2017-yildan hozirgacha): 2017-yilda qabul qilingan Harakatlar strategiyasi boshqaruvda burilish yasadi. "Xalq davlat idoralariga emas, davlat idoralari xalqqa xizmat qilishi kerak" tamoyili ilgari surildi. 2017-yildan boshlangan ushbu yangi bosqich O'zbekistonning zamonaviy qiyofasini va davlat boshqaruvi falsafasini tubdan o'zgartirdi. Bu davr nafaqat iqtisodiy islohotlar, balki inson huquqlari va davlat organlarining hisobdorligi ustuvor darajaga ko'tarilganligi bilan ajralib turadi. Davlat Boshqaruvida "Xalqchil" Paradigma Avvalgi davrdagi markazlashgan boshqaruvdan desentralizatsiya (vakolatlarni markazdan quyi bo'g'inlarga o'tkazish) va ochiq muloqot bosqichiga o'tildi. "Xalq davlat idoralariga emas, davlat idoralari xalqqa xizmat qilishi kerak" degan hayotiy tamoyil boshqaruv apparati uchun asosiy talabga aylandi.

Ushbu g'oyani amalga oshirishda quyidagi mexanizmlar joriy etildi:

- Prezident Virtual qabulxonasi va Xalq qabulxonalari: Aholi muammolarini to'g'ridan-to'g'ri va tezkor hal etishning vertikal tizimi yaratildi.
- Davlat xizmatlari markazlari: "Yagona darcha" tamoyili orqali byurokratiya va korrupsiyaviy omillarga chek qo'yildi.
- Mahalla instituti: Islohotlarni har bir xonadonga yetkazuvchi asosiy bo'g'inga aylandi ("Mahallabay" ishlash tizimi).

Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasiga

2017–2021-yillarga mo‘ljallangan Harakatlar strategiyasi beshta ustuvor yo‘nalish bo‘yicha islohotlarga yo‘l ochdi. Undan so‘ng qabul qilingan "O‘zbekiston — 2030" strategiyasi esa ushbu jarayonlarni mantiqiy davom ettirmoqda.

Asosiy yutuqlar:

1. Valyuta liberallasuvi: Milliy valyutaning erkin konvertatsiyasi yo‘lga qo‘yildi, bu esa xorijiy investitsiyalar oqimini keskin oshirdi.
2. Ochiqlik siyosati: So‘z erkinligi, ommaviy axborot vositalari va jamoatchilik nazoratining roli kuchaydi.
3. Yangi Konstitutsiya: 2023-yilda qabul qilingan yangi tahrirdagi Konstitutsiya O‘zbekistonni "Suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat" sifatida mustahkamladi.
4. Ijtimoiy himoya: "Temir daftar", "Ayollar daftari" va "Yoshlar daftari" kabi tizimlar orqali ehtiyojmand qatlamga manzilli yordam ko‘rsatish yo‘lga qo‘yildi.

Inson Qadri – Oliy Qadriyat

Yangi bosqichda islohotlarning o‘lchov birligi sifatida iqtisodiy raqamlar emas, balki insonning baxtli yashashi va uning huquqlari ta‘minlanishi belgilandi. Bu esa "O‘zbek modeli"ning yangi, yanada demokratik va insonparvar bosqichga ko‘tarilganini anglatadi.

Xulosa.

O‘zbekistonning boshqaruv evolyutsiyasi avtokratiyadan demokratiyaga, yopiqlikdan ochiqlikka o‘tish bilan xarakterlanadi. Bugungi kunda boshqaruv tizimi inson qadri va huquqlarini himoya qilishga yo‘naltirilgan. O‘zbekiston mustaqilligining o‘tgan yillarida davlat boshqaruvi tizimida ro‘y bergan evolyutsion o‘zgarishlarni tahlil qilish natijasida quyidagi umumiy xulosalarga kelindi:

Tarixiy zaruriyat va barqarorlik: Mustaqillikning ilk bosqichidagi "O‘zbek modeli" o‘sha davrdagi murakkab ijtimoiy-siyosiy vaziyatda davlatning bosh islohotchi sifatidagi rolini ta‘minladi. Kuchli markazlashgan boshqaruv iqtisodiy inqirozlarning oldini olish va jamiyat barqarorligini saqlashda muhim ahamiyat kasb etdi. Biroq, iqtisodiyotning globallasuvi va axborot texnologiyalarining rivojlanishi

boshqaruvda dekonstentratsiya (vakolatlarni markazdan quyi bo'g'inlarga o'tkazish) zaruriyatini yuzaga keltirdi.

Paradigma o'zgarishi: Yangi O'zbekiston bosqichida davlat boshqaruvi falsafasi tubdan o'zgardi. Ilgarigi "davlat – jamiyat – inson" ierarxik tamoyili o'rniga "inson – jamiyat – davlat" ustuvorligi belgilandi. Bu o'zgarish davlat idoralarining faoliyatini fuqarolar ehtiyojiga moslashtirish, byurokrtiyani kamaytirish va davlat xizmatlarini "yagona darcha" tamoyili asosida soddalashtirishga xizmat qildi.

Raqamli transformatsiya: Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, raqamli hukumat (E-government) tizimining joriy etilishi korrupsion xavflarni minimallashtirishning eng samarali vositasi bo'ldi. Davlat boshqaruvining raqamlashtirilishi qaror qabul qilish jarayonida "inson omili" ta'sirini kamaytirib, tizimning shaffofligini ta'minladi. Bu esa xalqaro reytinglarda O'zbekistonning o'rnini yaxshilashda asosiy drayver vazifasini o'tamoqda.

Ma'muriy islohotlarning samaradorligi: Vazirlik va idoralar sonining maqbullashtirilishi, takrorlanuvchi funksiyalarning bekor qilinishi davlat apparatining ixcham va mobil bo'lishiga imkon berdi. "Aqlli tartibga solish" (Smart regulation) modellari orqali davlatning iqtisodiyotdagi ishtiroki qisqartirilib, xususiy sektor va fuqarolik jamiyati institutlari uchun keng maydon yaratildi.

Istiqboldagi vazifalar: Davlat boshqaruvi evolyutsiyasini muvaffaqiyatli davom ettirish uchun mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari (hokimliklar) faoliyatini yanada transformatsiya qilish, ularning vakolatlarini kengaytirish va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish lozim. Shuningdek, davlat xizmatchilari korpusini shakllantirishda "meritokratiya" (loyiqlik) tamoyilini to'liq joriy etish tizim samaradorligining asosiy kafolati bo'lib qoladi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning boshqaruv tizimi yopiq va qat'iy markazlashgan modeldan ochiq, moslashuvchan va xalqchil demokratik tizimga o'tish yo'lini bosib o'tdi. Bu evolyutsiya nafaqat institutsional o'zgarishlarni, balki jamiyatning siyosiy-huquqiy tafakkuri o'sishini ham aks ettiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI;

1. Abdurahmonov Q.X. *Inson taraqqiyoti*. Darslik. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2013. – 480 b.
2. Erkaev A. *O‘zbekiston yo‘li*. – Toshkent: "Ma’naviyat", 2011. – 216 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: "O‘zbekiston", 2021. – 464 b.
4. Mustafayev B. *Davlat boshqaruvi va fuqarolik jamiyati institutlari*. – Toshkent: "Akademiya", 2018. – 192 b.
5. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O‘zbekiston", 2023. – 80 b.